

CUDZOSŤ A INAKOSŤ V JAZYKOVEJ KOMUNIKÁCIÍ

Recenzovaná publikácia: DOBRÍK, Zdenko: *Cudzosť a inakosť v jazykovej komunikácii*³ (2. rozšírené a upravené vydanie). Banská Bystrica : Vydavateľstvo Signis, 2022, 196 s. ISBN 978-80-99936-37-0. Recenzenti: Dr. habil. S. J. Tóth, PhD.; Doc. PaedDr. S. Tomášiková, PhD.

Záverom roka 2022 vyšla interdisciplinárne koncipovaná monografia doc. PaedDr. Zdenka Dobříka, PhD., *Cudzosť a inakosť v jazykovej komunikácii*, v ktorej autor poskytuje rámcovú spoločenskovednú reflexiu cudzosti, inakosti a jazykový obraz cudzinca v 20. storočí na podklade xenolingvistických analýz. Publikácia vznikla symbiózou poznatkov z oblasti xenolingvistiky, politológie a sociológie, je dôkazom zorientovanosti autora v antropologicky orientovanej lingvistike a aktuálnom spoločensko-politickom dianí.

Prehľadne štruktúrovaná monografia je rozčlenená do piatich kapitol, pričom prvé tri sú zamerané na jazykovú analýzu vybraných textov v súvislosti s obrazom cudzinca, jeho ne/akceptácie

primárne v slovenskom, českom a nemeckom sociokultúrnom priestore. V teoretickom vstupe s odvolaním sa na názory popredných predstaviteľov humanitných a sociálnych vied (G. Simmela, A. Schutza, J. Kristevovej, T. Todorova, Müller-Funka a i.) a transdisciplinárnej slovenskej jazykovedy (J. Dolníka, O. Orgoňovej, A. Bohunickej, A. Faragulovej a i.), orientujúcich sa na skúmanie cudzosti v jazyku a jazykovej komunikácii, prezentuje Dobřík problematiku súvisiacu s pojmom xenizmus. V nasledujúcej kapitole načrtáva vlastné poznávacie prístupy z pohľadu sociálneho konštruktivismu a čiastočne aj z pohľadu teórie systémov N. Luhmanna. Prezentuje poznatky sociálneho konštruktivismu, ktorý sa udomácnil sa v psychológii, sociológii, antropológii, lingvistike a iných vedách, približuje tiež metódy kritickej analýzy diskurzu a sociálnej semiotiky, využívajúc ich v detailných lingvistických interpretáciách.

³Publikácia vznikla v rámci riešenia grantového projektu MŠVVaŠ SR VEGA 1/0472/20 *Xenizmy v nemeckých a slovenských komunikátoch*.

Tretia, výskumná časť práce je zameraná na jazykové stvárnenie cudzincov v prejavoch vtedajších prezidentov A. Kisku (SR), M. Zemana (ČR) a J. Gaucka (SRN); autor vypracoval tiež komparatívnu analýzu týchto prejavov. [Čiastkové výsledky o mentálnom obraze utečencov v prejavoch prezidentov boli už publikované v zborníku *Jazyk a jazykoveda v súvislostiach* (UK v Bratislave, 2017, s. 331 – 340)]. Čiastočným odbočením z politických diskurzov s rovnakým zameraním je náhľad do diela nemeckej spisovateľky a aktivistky v terénnej práci s cudzincami Katji Schneidtovej. Jej publikácia *Wirschaffen es nicht* (2016) vyšla v slovenskom preklade Ivy Vranskej Rojkovej pod názvom *Nezvládneme to* (2017) a bola reakciou na známy výrok A. Merkelovej „Zvládneme to“ v čase vrcholiaceho prílivu imigrantov do SRN. K. Schneidtová v nej poskytla nefiltrovaný pohľad na každodennú prácu s utečencami, na procesy v dnešnom Nemecku a na obraz cudzincov v prijímajúcej krajine. Kniha vznikla v čase, keď začali výrazne pribúdať nemeckí občania, ktorí prestávali veriť, že ich krajina sa môže vyrovnáť s obrovským počtom migrantov a utečencov. V nasledujúcej 4. kapitole približuje Dobřík jazykový obraz krajiny prostredníctvom kritickej analýzy diskurzov na tému mediálnych polemík okolo ne/akceptácie kontroverzných osobností.

Druhé, rozšírené a prepracované vydanie je oproti pôvodnému prvému vydaniu z r. 2018 doplnené o výskumy výsostne aktuálnej problematike roka 2020 – o celosvetovej pandemickej situácii v súvislosti so šírením koronavírusu SARS-CoV-2 (koronavírus), Covid-19. To sa, pochopiteľne, odrazilo aj v jazykovej komunikácii, vo vzniku neologizmov a/alebo v nadobúdaní či rozširovaní významov slov súvisiacich s pandémiou. Autor aj v tejto kapitole pristupuje z hľadiska xenosu. Dobřík rozširuje nové vydanie aj zaradením interpretácie multimodálnych textov, v ktorých sa vyskytli nerovnosti v používaní viacerých jazykov a prejavy rasovej nerovnosti. Tieto zdanlivo „nevinné“ multimodálne texty obklopujú ľudí každodenne, ba v poslednom období pribúdajú nové, ešte otvorejšie kontroverzné, niekedy priam nenávistné prejavy komunikantov. Cieľom autora bolo poukázať na „výskyt cudzosti a inakosti v dialógovej rečovej činnosti, najmä v online debatách čitateľov k uverejneným textom v masmediálnom priestore, ako aj v debatách na sociálnych sieťach“. Autor sa v rámci analýzy a interpretácie komunikátov cielene zameriava najmä na tie, ktoré sú súčasťou diskurzov o prisťahovalectve, koronavírusovej pandémie a dotváraní jazykovej krajiny v zmysle premenovávania názvov verejných priestranstiev.

Publikácia je určená všetkým tým, ktorí sa profesionálne zaoberajú poznávaním jazyka, najmä študentom odboru filológia, širšej odbornej verejnosti, ale aj tým, ktorí sa zaujímajú o jazyk a jeho používanie v rôznych sociokultúrnych priestoroch.

PaedDr. H. Kubišová, PhD.